

APOSTOLAT REDOVNIČKIH USTANOVA

(Kanoni 673-683)

Zakonik kanonskoga prava iz 1983. godine posvetio je posebno poglavlje Apostolatu redovničkih ustanova, što nije bio slučaj u Kodeksu iz 1917. godine. Crkvena disciplina o apostolatu redovničkih ustanova smještena je u Drugu knjigu Zakonika koja nosi naslov "Narod Božji", treći dio, poglavlje peto, kanoni 673-683. Ukupno 11 kanona. Tih 11 kanona, razumije se da ćemo se pozivati i na druge u svezi, predmet je ovog članka.

Opći propisi o apostolatu redovničkih ustanova

Crkva je Zaručnica Kristova. Kao takva ona je objekt ljubavi Zaručnika - Krista i njegova spasiteljskog djelovanja. On je u vremenu došao na ovaj svijet i pojavio se kao čovjek i Bog u isto vrijeme "radi nas ljudi i radi našega spasenja", kako molimo u vjerovanju. Time je izvršio poslanje primljeno od Oca. To njegovo poslanje mora nastaviti Crkva i svi njezini udovi: "Kao što je mene poslao Otac, tako i ja šaljem vas" (Iv 20,21). Shvativši to, sveti je Pavao uskliknuo: "I jao meni ako ne propovijedam Radosnu vijest" (I Kor 9,16).

Svi su kršćani *pozvani i poslani* propovijedati Radosnu vijest svakomu stvorenju (usp. Mk 16, 17). Posebno redovnici (klerici, ili laici) stoga moraju *svjedočiti i naviještivati* Radosnu vijest - evangelizirati jer su oni u ostalom po svojoj naravi evangelizatori i apostoli Radosne vijesti.

Uz poslanje svih kršćana i njihov poziv na svetost i na apostolat koje dobivaju krštenjem i krizmom posebno Zakonik izdvaja propise kojima uključuje redovništvo za čiji se apostolat: "uzima u obzir raznolikost darova, službi i zadataka".¹ Budući da su redovnici Bogu posvećeni *i za braću - ljude*

1. *Kriteriji o odnosima između biskupa i redovnika u Crkvi*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1979, Dokumenti br. 4. U obradi kanona o redovničkom apostolatu treba imati u vidu kan. 606 koji izričito kaže: "Ono što je određeno za ustanove posvećenoga života i njihove članove s jednaki pravom vrijedi za oba spola, osim ako se nešto drugo utvrdi iz sklopa govora ili iz naravi stvari."

mi u ime svoga položaja u Crkvi zauzimaju posebno mjesto u apostolskom djelovanju što je kanonima 673-683. predvidio Crkveni zakonadavac. Oni prema kanonu 673 imaju posebni apostolat u Crkvi, a on se, općenito govoreći, prvotno sastoji u svjedočenju njihova posvećena života, koji su dužni puniti molitvom i pokorom.

Katoličko redovništvo dijeli se na muško i žensko, na kleričko i laičko. Iako takvo djeluje prema Kanonskom poslanju i sakramentalnom obilježju. Redovnici na poseban način zavjetovanjem triju evanđeoskih savjeta: siromanštvo, čistoća, poslušnost daruju sebe preko crkvenih predstavnika Crkvi. Kao takvi, tj. *darovani*, darovani su u ruke Crkve a njihov apostolat, iako je određen posebnim crkvenim odredbama, prvenstveno se sastoji u svjedočenju za Krista *vlastitim životom* koji se hrani molitvom i pokorom.

Redovnički je život *božanski dar Crkvi* (kan 574, 575), a ne pojedinca. Crkva je čuavrica tih darova i ona je za njih odgovorna. Članovima redovničkih ustanova pripada samo upravljanje darovima Duha Svetoga. Naime, Duh Sveti nije dao svoje darove samo utemeljiteljima pojedinih redovničkih ustanova niti članovima redovničkih ustanova već Crkvi, jer su, uostalom, oni udovi Crkve. Stoga Crkva donosi i propise o redovničkom apostolatu i njime pomoću vlastitih zakona ravna.²

Budući da je redovnik *zavjetovan* i *posvećen* u službi Crkve, on kao takav mora raditi na izgradnji kako sebe osobno tako i Otajstvenog tijela Kristova - Crkve. Stoga II. vat. sabor kaže:

2. Usp. JURE BRKAN, *Redovništvo prema novom Kodeksu kanonskog prava*, u *Služba Božja* XXIII/1983, 4, 354-367; *Apostolat redovnika prema novom Kodeksu kanonskog prava*, u *Služba Božja* XXIV/1984, 2, 145-157; *Spasiteljsko poslanje redovništva u našoj Crkvi i odnosi s biskupima*, u *Služba Božja* XXV/1985, 1, 8-20; BONO Z. ŠAGI, *Novi kodeks crkvenog prava i pastoralno djelovanje redovnika*, u *Prilog Vjesniku hrv. kapucinske Provincije XVII/1983*, 5, 278-287; HADRIJAN BORAK, *Novo kanonsko pravo Instituta posvećena života*, u *Bogoslovska smotra* LIV/1984, 2-3, 380-403. Literatura na stranim jezicima o redovničkom pravu već je ogromna. Ovdje bih preporučio: ELIO GAMBARI, *I religiosi nel Codice*, Editrice Ancora Milano 1986; *Vita religiosa secondo il Concilio e il nuovo Diritto Canonico*, seconda edizione aggiornata, Edizioni Monfortane Romae 1985; DOMINGO J. ANDRES, *Il Diritto dei religiosi*, Roma 1984. U ovoj knjizi može se naći ogromna literatura do 1984. godine: AGOSTINO MONTAN, *Gli Istituti di vota consacrata e le società di vita apostolica*, u *Il diritto nel mistero della Chiesa*, vol. II, izdanje II, "Quaderni di Apollinaris" 9, Roma 1990, str. 171. sl.; *Smjernice za formaciju u redovničkim ustanovama*, prevod, Izd. KVRPJ i UVRPJ, Zagreb 1990. Izvornik se nalazi u: AAS, LXXXII/1990, br. 5, 3. svibnja 1990.

"Neka redovnici brižno nastoje, da Crkva po njima svaki dan sve bolje prikazuje Krista i vjernicima i nevjernicima, Krista dok ili razmatra ni gori, ili navješćuje Božje kraljevstvo mnoštvu, ili dok ozdravlja bolesne i ranjene ili obraća na Božji život grešnike ili dok blagoslivlja djecu ili čini dobro svima, uvijek slušajući volju Oca koji ga je poslao" (LG 46).

Neki su redovnici poslani direktno sa strane Crkve u njezino ime apostolski djelovati i uključeni su u živu akciju Crkve - *pastoral*, a neki su, radi sačuvanja njihove vlastite karizme - milosnog dara, manje uključeni u pastoral tako da se od njih više traži tihi rad i molitva povezana s pokorom. Pod pastoral, ovdje mislimo na svu aktivnost i poslanje Crkve pomoću kanonskog povjeravanja, gdje sve ono što pomaže ostvarenju postignuća cilja Crkve postaje postoralno, prema tome i propisi o apostolatu redovnika neophodno su pastoralni jer su oni jedno od sredstava - posebni vid pastoralne službe što služi živoj akciji Crkve usmjerenoj prema širenju slave Božje i spasenju ljudi. Pastoral je djelo pastira, a apostolat je djelo poslanika - apostola.

Crkva nastoji uključiti sve vrste redovničkih ustanova u apostolsko djelovanje tako da naglašava već u novicijatu apostolske vježbe (*exercitationis apostolicae*) koje se trebaju obavljati čak izvan zajednice novicijata (usp. kanon 648 § 2). Nakon privremenog zavjetovanja naglašava se u kanonu 660 § 1, "duhovno i apostolsko" odgajanje i obrazovanje, da bi se to produžilo kroz cijeli život (usp. kanon 672). Kongregacija za Ustanove posvećenog života i Zajednice apostolskog života donijela je 2. veljače 1990 vrlo važne Smjernice za formaciju u Redovničkim ustanovama, u smislu kanona 34. U tim smjernicama dosta je naglašena i apostolska formacija redovnika i redovnica, počevši, kako smo već rekli, s novicijatom. Toliko Crkva drži do važnosti redovčkg apostolata da se radi "vršenja apostolata u ime ustanove" dozvoljava redovnicima stanovanje čak izvan redovničke kuće (usp. kanon 665 § 1).

Ovdje u općim propisima o apostolatu redovničkih ustanova treba doslovno citirati kanon 671, koji propisuje: "Neka redovnik ne preuzima zadaće i službe izvan vlastite ustanove bez dozvole zakonitog poglavara." Službe izvan vlastite redovničke ustanove mogu biti: a) građanske i socijalne; b) crkveno-hijerarhijske; c) zaduženja u nekoj drugoj redovničkoj zajednici. Bilo na kojem navedenom području redovnik imao prigodu, naklonost ili želju raditi odnosno primiti munera i officia ne može ih pravno prihvatiti bez dozvole vlastitog nadležnog poglavara, a poglavar treba razborito i pošteno odmjeriti koliko će dotična služba pomagati redovniku na putu njegovog

završenijeg života prema karizmi vlastite ustanove te koliko je dotični redovnik sposoban za određenu službu. Pri davanju dozvole glavni bi bio princip spasenje duša te dobro redovnika, Crkve, ustanove kao i promicaje općeg dobra.

Govoreći o apostolatu redovničkih Ustanova, Zakonik je te ustanove podijelio na tri kategorije: 1. Ustanove kontemplativnog života, 2. Apostolske ustanove i 3. Laičke ustanove. Prema Zakoniku, svim kategorijama redovničkih ustanova nije jednako poslanje već im Crkva povjerava apostolska djela imajući u vidu narav i svrhu pojedine redovničke ustanove. Tu Crkva kao brižna majka čuva darove Duha Svetoga svojih udova - redovnika, te ih usmjeruje i uključuje u vlastito poslanje - spasenje ljudi, odnosno duša.

1. Apostolat kontemplativnih ustanova

Kroz povijest Crkve, a i danas, kontemplativne redovničke ustanove (oni s papinskom klauzурom i anahoreti) proizvode mnoge plodove za Crkvu u tolikoj mjeri da ih Crkva i danas cijeni i želi sačuvati kao najzavršeniji oblik posvećenja Bogu.

Ni radi apostolata, ako bi taj apostolat nagrađivao karizmu kontemplativnog života, ne smije se nuditi kontemplaciji. Naime, u Crkvi Božjoj "svi udovi nemaju iste službe" (Rim 12,4), tako ni sve redovničke ustanove ne mogu prihvatiti sva djela apostolata već ona koja najviše odgovaraju karizmi pojedine ustanove. Stoga, Zakonik naglašava: "Zato, ma koliko god silila potreba djelatnog apostolata, ne mogu se pozvati članovi takvih ustanova da pomažu u raznim pastoralnim službama" (kan. 674).

Kontemplativne ustanove imaju svoje mjesto u Crkvi i u svijetu. Njima je prvenstveno: a) prinositi Bogu žrtvu hvale; b) narod Božji rasvijetliti bogatim plodovima svetosti; c) poticati ga primjerom života te d) otajstvenom apostolskom plodnošću promicati rast istog naroda Božjeg (kan. 674). To kontemplativne ustanove mogu postići: a) u tišini i samoći; b) u ustrajnoj molitvi; c) u životu prožetim pokorom; d) u odvojenosti od svijeta kako to zahtijeva narav i svrha pojedine kontemplativne ustanove te e) u raznovrsnim kontemplativnim vježbama.

Normalno je, npr., da članovi ustanova koji su se potpuno posvetili kontemplaciji ne idu u misije kao misionari, ne drže župe..., ali isto ne bi

bilo normalno kada ne bi svoj doprinos dali misijama, župama i mjesnim Crkvama. To oni mogu, uz molitvu i razna djela pokore, i te kako doprinijeti efikasnijem apostolatu opće Crkve i posebnih crkava i župa. Kroz povijest se pokazalo da su kontemplativne ustanove doprinijele mnogo na kulturnom polju; ručnom radu; pripremanju svetog ruha i posuđa za uzvišeniju liturgiju te pružanjem gostoprimstva pastoralnim djelatnicima i ostalim udovima Božjeg naroda. Dakle, kontemplativne redovničke ustanove trebaju apostolski djelovati na svim onim područjima crkvenog života koji ne škodi kontemplaciji odnosno karizmi kontemplativnog života.

2. *Apostolat apostolskih ustanova*

U Dekretu II. vat. sabora "Perfectae caritatis" o prilagođenoj obnovi redovničkog života br. 8 kaže:

"U Crkvi ima vrlo mnogo redovničkih, kleričkih i laičkih ustanova koje se posvećuju različitim djelima apostolata... U tim ustanovama apostolska i djelotvorna djelatnost spada na samu narav redovničkog života, jer im je to njihovo sveto služenje i djelo ljubavi povjerenje Crkva, da ga u njezino ime izvršuju... Stoga treba cjelokupni redovnički život članova biti prožet apostolskim duhom, a sva apostolska djelatnost oblikovana redovničkim duhom."

Odredbu PC 8 preuzeo je Zakonik kanonskoga prava, može se reći doslovno u kanonu 675 § 1. Važno je ovdje zapaziti kako kod apostolskih ustanova "apostolska i dobrotvorna djelatnost spada na samu narav redovničkog života (ad ipsam naturam vitae religiosae pertinet (PC 8), što Zakonik preuzima i kaže "ad ipsam eorundem naturam pertinet" (kan. 675 § 1). Dakle, u apostolskim ustanovama apostolat spada na samu narav ustanove. Tako se apostolske ustanove predaju Bogu na čast i "za izgradnju Crkve i spasenje svijeta" (kan 573). Tu ovaj element odijeljenosti od svijeta treba shvatiti da se očituje onako kako "odgovara naravi i svrsi pojedinih ustanova (kan. 607), tj. apostolsko djelovanje ne škodi redovničkom životu apostolskih ustanova već taj apostolat obogaćuje samu narav ustanova u tolikoj mjeri da bez apostolskog djelovanja ne bi takve ustanove izvršile svoje poslanje, svoj zadatak u Crkvi u svijetu.

Apostolska aktivnost uključena je u samu narav posvećenja Bogu i Crkvi. Pastiri Crkve trebaju apostolskim ustanovama dati mogućnost ostvarenja njihove apostolske karizme u protivnom one gube svoj identitet i svrhu postojanja, a redovnički starješine trebaju uvijek omogućiti članovima da se

ko djelotvornije uključe u živu akciju Crkve, razumije se, prema potrebama mjesta i vremena držeći se propisa prava.

U redovničkim ustanovama, koje su bitno posvećene apostolskom djelovanju, treba se očitovati fuzija apostolskog života i redovničkog života u jedinstvenu stvarnost - *apostolsko redovništvo*. Apostolat kod takvih ustanova sačinjava njihovo *pravo* i *dužnost*. Taj apostolat proizlazi iz samog redovničkog zavjetovanja. Tako se u najvećem stupnju odgovara onoj ljubavi prema Bogu i bližnjemu na što se redovnici zavjetuju i izvršavaju vlastiti poziv.

U apostolskom duhu treba članove apostolskih ustanova odgajati počevši već od novicijata: "Da se dopune odgajanje i obrazovanje novaka, konstitucije mogu, osim vremena o kojem se govori u § 1, odrediti jedno ili više vremena apostolskih vježba koje treba da se obave izvan zajednice novništva" (kan. 648, § 2; usp. RC 23).

Neophodno je da redovnici proučavaju, produbljuju bogoslovlje i gaje redovničko-apostolsku duhovnost tako da za vrijeme obrazovno-odgojnog procesa poprime *apostolski mentalitet*. Tu uvijek treba imati pred očima jedinstvenu realnost: ljubav za Boga i za bližnjega (usp. LG 44).

Da bi redovnički apostolat bio prožet redovničkim životom, treba gajiti jedinstvo s Bogom i njegovim Sinom Velikom svećenikom i Otkupiteljem čovjeka. Krist je Otkupitelj, a redovnik tek kada se sjedini s njim sudjeluje u njegovu otkupiteljskom djelu. To jedinstvo redovnika s Kristom i *nasljedovanje Krista* jest nešto bitno za redovnički život. Prema tome, apostolska djelatnost redovnika polazi od intimnog jedinstva s Bogom. Iz tog jedinstva dolazi Božji duh, proizlaze karizme, rađa se ljubav za Boga i za bližnjega, što je bitno za redovnički apostolat. Redovnici, produbljujući sakrament Euharistije, sve više odgovaraju svećeničkom, proročkom i apostolskom pozivu Isusovom. tako se apostolski redovnik ostvaruje kao ud izabranog naroda - Crkve i posjeduje redovnički identitet - apostolstvo, jer u ovom slučaju redovnički život jest ujedno i apostolski.³

Zakonik u kanonu 675. § 2, izričito kaže: "Apostolska djelatnost neka uvijek izvire iz najdublje ujedinenosti s Bogom, i neka je utvrđuje i promiče". Dalje se u kanonu 675. § 3 razlaže disciplinu o apostolatu redov-

3. Usp. ARMANDO BANDERA, *Apostolicità della Chiesa e vita religiosa*, u *Vita consacrata* XX/1984, 4, 269-282.

ničkih ustanova i naglašava da je redovnički apostolat *u ime Crkve, po njezinu nalogu i u zajedništvu s njom*. Taj paragraf preuzet je sadržajno iz 14. br. 8 koji kaže: "jer im je to njihovo služenje i djelo ljubavi povjerila Crkva da ga u njezino ime izvršuju." Dakle, "ab Ecclesia ipsa commissum eiusque nomine eius communione" tj. neka se obavlja u zajedništvu s crkvom (kan. 675. § 3). Iz tog proizlazi da se redovnički apostolat vrši: 1. u ime crkve, 2. po njezinu nalogu i 3. u zajedništvu s Crkvom.

1. U ime Crkve (nomine Ecclesiae). U apostolskom djelovanju redovničkih ustanova u ime Crkve, ostvaruje se djelovanje same Crkve koja djeluje preko svojih udova - redovnika. Crkva u konkretnim okolnostima udjeljuje u vlastito ime pojedinim redovničkim ustanovama ili pojedinim redovnicima da mogu poduzeti određena apostolska djela u njezino ime. Tako apostolsko djelovanje redovničkih ustanova postaje eklezijalno. Tu Crkva radi preko redovnika, a redovničke ustanove djeluju u ime Crkve koja im povjerava različita apostolska djela. Dakle, niti redovnik niti redovnička ustanova ne može poduzeti konkretno djelo apostolata ako nije u ime Crkve. Taj kanon sužava odredbu kanona 673 koji govori općenito o redovničkom apostolatu.

2. Po nalogu Crkve (mandato Ecclesiae), tj. to Crkva radi preko pravnog čina odnosno nekoga formalnog ili pravnog dokumenta koji nam jamči regularnost apostolskog djela.

Tu se trebaju ostvariti tri bitna elementa: a) sposobnost ili ispravnost poslanoga (Ustanova ili pojedinac) za apostolsko djelo ili posebno apostolsko djelovanje potanko pravom predviđeno; b) objekt poslanja ili služba koja priliči redovniku ili redovničkoj ustanovi (apostolsko djelo); c) sposobnost odnosno kompetencija predstavnika Crkve da može slati u njezino ime (odnosno sposobnost). Iz Crkvenog naloga proizlazi obostrana obveza o kojoj govore kanoni 681-683.

Formalni pravni dokument kojim se povjerava Crkvena služba mora biti: *javni* (službeni), *izričiti* i *pisani*. Iz toga naloga proizlaze obveze bilo za redovničku zajednicu bilo za onoga koji službu vrši bilo za onoga tko službu udjeljuje u ime Crkve (npr. dijecezanski biskup).

3. U zajedništvu s Crkvom (in eius communione). Svaka apostolska djelatnost jest eklezijalna te traži da se odvija u zajedništvu s Crkvom, tj. u zajedništvu s hijerarhijom koja to zajedništvo predstavlja ili jamči. To zajed-

ništvo je kriterij pripadnosti Crkvi (usp. kan. 205), a pripadnost Crkvi očituje se u ispovijedanju iste vjere, sakramenata i crkvene uprave (kan. 205). Sve su ustanove posvećenog života podložne, u posebnom smislu, Crkvenoj vrhovnoj vlasti (LG 44, 45, kan. 590). Budući da se apostolat redovnika mora odvijati u ime Crkve i po njezinu nalogu, iz toga slijedi odobno rađa se i ovaj treći element u zajedništvu s Crkvom. Tu se treba očituovati zajedništvo s hijerarhijom, zajedništvo s dijecezanskim klerom, zajedništvo s laicima što uključuje zajedništvo sa svim pastoralnim djelatnicima unutar jedne mjesne Crkve, i razumije, se zajedništvo među redovničkim ustanovama. To zajedništvo proizlazi iz Crkve i njezinih redovničkih zajednica koje je ona uostalom i osnovala, jer su redovničke zajednice dio opće Crkve organizirane ne na teritorijalnoj osnovi kao biskupije već na personalnoj osnovi (jedna redovnička zajednica može djelovati u više mjesnih Crkava).

Redovničko zajedništvo očituje se na više načina: Biskupska sinoda (kan. 346); Pokrajinski sabori (kan. 443); Biskupijska sinoda (kan. 463); Svećeničko vijeće (kan. 498, 502); Pastoralno vijeće biskupije (kan. 512); Župsko pastoralno vijeće (kan. 536) i u drugim tijelima predviđenim crkvenim Zakonikom. Redovnici u Crkvi vrše mnogovrsne službe i stoga trebaju djelovati unutar crkvene zajednice: biskupi, župnici, kapelani, rektori crkava i crkvenih učilišta. Redovnici sudjeluju u biskupskim kurijama, a u Rimskoj Kuriji zauzimaju istaknutija mjesta. Dakle, redovnici ne djeluju samo unutar svojih zajednica već u sveopćem poslanju Crkve oni su na to pozvani, ako ne bi odgovorili tom pozivu, onda bi izgubili svoj redovničko-apostolski identitet. Bitno je za redovnički apostolat da jača jedinstvo redovnika s Bogom i da služi njegovu rastu (usp. kan. 675, § 2), te da se uvijek sačuva redovnička karizma kako to zahtijeva narav i svrha pojedine redovničke ustanove. Ako apostolat ne izgrađuje redovnika, te ako redovnik svojim apostolskim djelom ne izgrađuje zajedništvo s Crkvom, onda to nije pravi redovnički apostolat u ime Crkve i po njezinu nalogu, već je to nešto proizvoljno što se ne može nazvati redovničkim apostolatom.

3. *Apostolat laičkih redovničkih ustanova*

Kodeks u kanonu 676 nakon što utvrđuje činjenicu da laičke redovničke ustanove, muške i ženske, duhovnim i tjelesnim djelima milosrđa sudjeluju u pastoralnoj službi Crkve te ljudima čine najrazličitije usluge, donosi odredbu: "zato neka vjerno ustraju u milosti svojega zvanja".

Koje su to laičke redovničke ustanove? Iz kanona 588, § 1 doznajemo da stalež posvećenog života nije po svojoj naravi ni klerički ni laički. Ipak kanon 676 izričito govori o apostolatu redovničkih laičkih ustanova dok o apostolatu kleričkih ustanova posebno ne govori osim ako propis o apostolatu apostolskih ustanova ne proglasimo kleričkim, što ovdje ne činim niti mogu tako jednostavno shvatiti.

Prema kanonu 588, § 3 ona se ustanova zove laičkom koju kao takvu priznaje Crkva, jer snagom svoje naravi, značaja i svrhe ima vlastito poslanje koje je odredio osnivač ili zakonita predaja, a ne uključuje vršenje svetog reda. dakle, za laičke ustanove najbitnije je da njihovo apostolsko poslanje ne zahtijeva sveto svećeničko ređenje.

Višestruko je apostolsko djelovanje laičkih ustanova. Laici, prema kanonu 129 § 1 nemaju vlasti upravljanja odnosno jurisdikcije jer to posjeduju, ako im Crkva udijeli, samo zaređeni službenici Crkve. Laici prema istom kanonu paragraf drugi u toj službi mogu sudjelovati prema propisima pravi "ad normam juris cooperari possunt". Tu nije govor o braći neklericima odnosno laicima koji su pripadnici nekog kleričkog reda već o laičkim ustanovama u kojima može biti i zaređenih, ali ustanova kao takva u Crkvi je registrirana kao laička. Kodeks ne traži od svih redovnika da se zarede (ženske se ne smiju rediti) već ih potiče "neka ostanu vjemi milosti svoga zvanja", tj. neka djeluju apostolski prema primljenom milosnom daru - karizmi, razumije se, uvijek u ime Crkve, po njezinom mandatu i u zajedništvu s Crkvom što je kodeks izrazio o apostolatu apostolskih ustanova (usp. kan. 675, § 3).

Laičke redovničke ustanove u Crkvi nose veliki teret na mnogim poljima crkvenog djelovanja: škole, bolnice, socijalna pomoć, pomaganje emigranta, kućanstvo itd. Te laičke ustanove ne mogu u potpunosti pastoralno djelovati jer se za izvršavanje pastoralnog djelovanja traži: sveta vlast u smislu kanona 330-572, naučavanja (kan. 747 sl.) i posvećivanja (kan. 843-1253). U tim pastoralnim službama laici mogu sudjelovati i surađivati (usp. kan. 129, § 2). Laici prvenstveno djeluju svjedočenjem i ispovijedanjem

vjere i vlastitim životom. Te ustanove, već po duhovnim i tjelesnim djelima milosrđa, sudjeluju u pastoralnoj službi Crkve i ljudima pružaju najrazličitije usluge (kan. 676).

Tu je uključeno svih 14 djela milosrđa koje nabraja Katekizam: Sedam duhovnih djela milosrđa i Sedam tjelesnih djela milosrđa. Tu su još djela milosrđa koje Katekizam ne spominje, a očituju se u svakidašnjici. Vršnja djela milosrđa u laičkim ustanovama posvećenog života treba gajiti živeći intenzivno vlastite posebnosti ustanove.

Laičke ustanove, kao i ostale, trebaju uvijek u svom djelovanju pripadati na cilj, narav i poslanje vlastite ustanove i u tom okviru u Crkvi djelovati.

U različitosti apostolskog djela i vršenja djela milosrđa očituje se plodnost majke Crkve koja preko svojih udova laičkog karaktera vrši poslanje u ovom svijetu i u konkretnim povijesno-geografskim uvjetima. Takve su ustanove i te kako Crkvi potrebne. Stoga Zakonik zahtijeva da ostanu vjerne svom laičkom pozivu koji je jednako dostojanstven kao i klerički. Tu se trebaju očitovati jednakost dostojanstva, a različitost funkcija koje organizam Crkve potrebuje kako bi pravilno funkcioniralo Otajstveno tijelo Kristovo - Crkva.

Prilagođivanje zahtjevima vremena

Nauku II. vat. sabora o vjernosti vlastitom poslanju i vlastitom djelovanju Ustanova posvećenog života i prilagođivanju zahtjevima vremena (PC 20) preuzima i kanon 677, § 1. kada zahtijeva da se treba okrenuti potrebnim sredstvima vremena upotrijebivši nova i prikladnija sredstva. Zastarjela sredstva i način djelovanja treba odbaciti. Iz apostolskog pisma pape Pavla VI, Motu proprio koje počinje riječima *Ecclesiae sanctae* od 6. kolovoza 1966, saznajemo što treba smatrati zastarjelim:

"Zastarjelim treba smatrati ono što ne čini narav i ciljeve ustanove i što je izgubilo svoju vrijednost i snagu, pa stvarno više ne koristi redovničkom životu; a treba uvijek imati pred očima svjedočanstvo koje redovnički stalež po svom pozivu mora pružati" (ES I, 16, § 3).

Ustanove posvećena života nisu pozvane raditi "sve" u Crkvi i društvu. Svaka redovnička ustanova ima svoje posebnosti, posebno poslanje koje joj Crkva udjeljuje. *Perfectae caritatis* u br. 20 zahtijeva:

"Neka ustanove vjerno zadrže i razvijaju vlastitu djelatnost i neka je, imajući pred očima, korist cijele Crkve i biskupija, prilagode potrebama vremena i mjesta."

Zadržavajući vlastito poslanje, vlastiti identitet ili vlastite posebnosti, Ustanove neće upasti u "općenitost". Čuvanje posebnosti svake ustanove i prilagođivanje zahtjevima vremena i mjesta spada na poglavare i ostale članove pojedinih redovničkih ustanova. Tu su pozvani poglavari osobito kolegijalni da posebnim propisima i permanentnim obrazovanjem članova (kan. 661) čuvaju vlastitu karizmu i prilagode poslanje vlastite ustanove zahtjevima mjesta i vremena.

U isto vrijeme treba spajati poslanje koje je ustanova primila u naslijeđe od utemeljitelja i Crkve u aktu aprobacije. Ustanove posvećenog života spadaju na život i svetost Crkve, one trebaju sačuvati konstitutivne elemente u vlastitim Konstitucijama, tj. "svi trebaju vjerno čuvati duh i narav osnivača... s obzirom na narav, svrhu, duh i svojstva ustanove, a i njezine zdrave predaje što sve tvori baštinu same ustanove" (kan. 578), te vlastite posebnosti (usp. kan. 573, 576 i 607). To poslanje i vlastitosti Ustanove normirani su u vlastitom pravu pojedine Ustanove: Generalne konstitucije, Generalni statuti, Statuti provincije, Statuti samostana itd.

Zakonikova je odredba jasna: "Neka ih pak (Ustanove), pazeći na potrebe vremena i mjesta, razborito prilagođuju primjenjujući također nova i prikladna sredstva" (kan. 677, § 1). Ta "nova i prikladna sredstva" treba upotrijebiti "razborito", tako da krepost razboritosti uvijek treba biti prisutna u obnoviteljskom procesu redovničkih ustanova.

Dok se pojedine redovničke ustanove prilagođivaju djelotvornijem apostolskom djelovanju, ne smiju nikada naškoditi duhu, naravi, svrsi, značaju pojedine ustanove te trebaju uvijek ostati vjerne zdravoj tradiciji (kan. 578, PC 2) i korisne Crkvi kako općoj, tako i mjesnoj.

Briga redovničkih ustanova za društva vjernika

Redovničke Ustanove trebaju voditi posebnu brigu, ako imaju *društva vjernika* s njima povezana, da im pomažu kako bi bila prožeta duhom njihove Ustanove (usp. kan. 677, § 2). To je posebni apostolat. Društva su vjernika organizirana skupina fizičkih osoba radi postizanja određenog cilja,

djeluju prema vlastitom statutu "pod višim vodstvom crkvene vlasti" (kanon 315), tako da se voditelja postavlja prema kanonu 317, § 1. Ako im je crkveni karakter, onda su to crkvena udruženja vjernika. Između javnog društva kršćana crkvenog karaktera, makar se ono nazivalo *Treći red* i redovničkih ustanova bitna je razlika: zavjetovanje triju evanđeoskih savjeta ili različiti vez koji članove povezuje, zajednički život te **autonomija i izuzetnost**. *Treći red* je vjerničko društvo. Stoga, propisi o vjerničkim društvima nisu svrstani u normativu o redovništvu već se o Trećim redovima govori pod naslovom "Vjernička društva". (kanon 298. sl.).

Da bi neko društvo vjernika bilo crkveno, treba biti priznato sa strane Crkve te imati određene ciljeve kao što su: 1. njegovanje savršenijeg života; 2. unapređivanje javnog bogoštovlja; 3. promicanje kršćanskog nauka; 4. vršenje djela apostolata; 5. vršenje pobožnih ili karitativnih djela; 6. prožimanje vremenitog poretka kršćanskim duhom itd.

Ovdje je posebna briga redovničkih ustanova usmjerena na *Treće redove*, a oni su: "Ona udruženja čiji članovi u svijetu imaju udjela u duhu neke redovničke ustanove, koja pod višom upravom iste ustanove vrše apostolat i teže za kršćanskom savršenosti - zovu se Treći redovi ili imaju neko drugo prikladno ime" (kanon 303).

Takva društva vjernika žive u svijetu karizmu neke Redovničke ustanove posvećenog života. Nadležna vlast za osnivanje takvih javnih udruženja kršćana jest: 1. za opću Crkvu Sveta Stolica; 2. za nacionalno udruženje Biskupska konferencija pojedine zemlje; 3. za biskupijska udruženja dijecezanski biskup; 4. za društva vjernika osnovana u redovničkoj kući dovoljno je da se ima suglasnost dijecezanskog biskupa za osnivanje redovničke kuće te da ih osnuje nadležni redovnički poglavar (usp. kanon 312, § 2). Za imenovanje duhovnog asistenta ili kapelana u posljednjem slučaju ne traži se imenovanje sa strane dijecezanskog biskupa već sa strane nadležnog redovničkog poglavara (kanon 317, § 2).

Posebno treba pripaziti na kanon 311 koji propisuje: "Članovi ustanova posvećenoga života koji predsjedaju ili pomažu društvima koja su na neki način ujedinjena s njihovom ustnovom neka se brinu da ta društva pružaju pomoć postojećim biskupijskim djelima apostolata, osobito da pod ravnanjem mjesnog ordinarija surađuju s društvima koja su u biskupiji određena da vrše apostolat."

Duhovni asistenti ili kapelani društava vjernika trebaju nadahnjivati takva društva karizmom vlastite ustanove a postavlja ih se na službu prema propisima općeg i posebnog prava, držeći se posebno kanona 317, § 1, gdje se kaže: "kapelana pak ili crkvenog asistenta, pošto se posavjetuje, gdje je to korisno, s višim službenicima društva, imenuje ista crkvena vlast".

Odnosi redovničkih ustanova s dijecezanskim biskupima

Kanoni 678-683, uređuju odnose između ustanova redovničkog života i dijecezanskih biskupa. Glavni izvori Kodeksovih odredaba nalaze se u načelima o apostolatu redovnika u pojedinim biskupijama koja se nalaze u Dekretu II. vat. sabora "Christus Dominus", o pastirskoj službi biskupa br. 35; *Ecclesiae Sanctae*, br. 23-27; *Kriteriji o odnosima između biskupa i redovnika u Crkvi*, od 14. svibnja 1978. U tim dokumentima naglašene su dvije stvari: 1. *podložnost* redovnika biskupu i 2. *suradnja* s biskupom u stvarima redovničkog apostolata.

Crkva se briga i za redovnike preko hijerarhije jer su i oni živi i vitalni dio Božjega naroda (LG 45). Redovnici su povjereni pastoralnoj brizi hijerarhije tako su oni subjekti biskupskog autoriteta, Općih sabora, Biskupskih konferencija, razumije se, prema propisima Crkvenog prava.

Kanon 678, § 1 kaže da su redovnici podložni vlasti biskupâ - koje neka susreću odanom uslužnošću i poštivanjem, i to: 1. u onom što se odnosi na *dušobrižništvo*, 2. *javno vršenje bogoštovlja*, 3. *druga djela apostolata*.

Redovnici su uključeni i koriste spasiteljskom poslanju Crkve (usp. kan 574, § 2), te kao takvi trebaju imati u srcu interese pojedinih mjesnih crkava i opće Crkve. podložnost redovnika i hijerarhiji proizlazi prvenstveno iz apostolske dimenzije redovništva. Biskup je *Pastir* dok je redovnički poglavar samo *Voditelj* pojedine redovničke ustanove. Uvijek treba voditi računa o "status canonicus" o kanonskom stanju i položaju svakog uda Crkve i različite kompetencije. Time se izbjegava proizvoljna arbitraža bilo Pastira bilo Voditelja.

U trostrukoj podložnosti biskupu Kodeks na prvo mjesto donosi dušobrižništvo "cura animarum". To je stoga što je "cura animarum" posebna pastoralna služba kao briga za duše (PO 20). Daleko bi naš odvelo kada

bismo išli po Kodeksu tražiti sva mjesta gdje su redovnici podložni biskupu u vršenju pastoralne službe. Ukratko, redovnici su uvijek u pastoralnom djelovanju podložni biskupu gdje to Crkveni zakonodavac predviđa.

Što se tiče podložnosti biskupu kada redovnici vrše bogoštovlje javno misli se na javno vršenje van redovničke zajednice, tj. ad extra ne ad intra. Što se tiče toga drugog, razumije se, da redovnici trebaju opsluživati liturgijske propise kako je to predviđeno u liturgijskim odredbama. Jasno je da su redovnici podložni biskupu u dijeljenju sakramenata, sakramentalna, vodenja sprovoda, čašćenja svetaca, svetih slika, relikvija, zavjeta i zakletava, svetih mjesta i veremena itd.

Zakonik kaže da su redovnici podložni biskupu u vršenju drugih djela apostolata. Tu je uključeno sve ono što je navedeno u dva prva slučaja: *dušobrižništvo i javno vršenje bogoštovlja*, a odnosi se na apostolat redovnika. Dakle, bilo kakav redovnički apostolat ad extra pod biskupovom je vlasti odnosno nadležnošću.

Kanon 678, § 2 govori o podložnosti redovnika kada vrše izvanjski apostolat također vlastitim poglavarima (redovničkim poglavarima).

Tu se poziva redovnike da ostanu "vjerni stegi Ustanove". Čak se i biskupi pozivaju da potiču redovnike "ako je potrebno" na tu obavezu.

Zakonik govori "In apostolatu externo", što ga redovnici vrše u ime Crkve kanonskim poslanjem. Razlog tom paragrafu nalazi se u tome što u apostolskom djelovanju redovnik može upasti u napast da izbjegava zavjet poslušnosti što bi bilo suprotno redovničkom staležu, a i sama služba redovničkih poglavara uključuje tu dimenziju (usp. kan. 617-619).

Sam izraz *vanjski apostolat* odgovara onim trim a točkama iz prvog paragrafa. Uz poslušnost poglavarima, redovnici su dužni uvijek ostati vjerno disciplini vlastite ustanove. Dakle, redovnici i kada vrše izvanjski apostolat, ostaju i onda redovnici živeći uvijek karizmu Ustanove kojoj pripadaju. Tu treba pripaziti na redovničku *izuzetost* i *autonomiju*.

Naime, Zakonik priznaje svakoj redovničkoj Ustanovi samostalnost života (*autonomia vitae*), čak se kaže u kanonu 586; § 2 da mjesni ordinariji imaju zadaću čuvati i štititi tu autonomiju. Pod autonomijom svake Ustanove podrazumijeva se najviše to da one imaju vlastito zakonodavstvo: Konstitucije i Statute, razumije se, da ta redovnička disciplina treba biti u skladu s općim propisima Crkve.

Što se tiče redovničke *izuzetosti* treba reći da se ona sastoji u tome što Papa svojom primatskom vlašću može (*eximere potest*) ustanove posvećenog života izuzeti od vlasti mjesnog ordinarija i podložiti ih sebi ili drugoj crkvenoj vlasti. To Papa radi također *radi potrebe apostolata* (*apostolatus necessitaturibus*) (usp. kan. 591). Dakle, kada se govori o apostolatu redovničkih ustanova, treba reći da su te ustanove pozvane na apostolsko djelovanje, ne samo u biskupijskim okvirima već u univerzalnoj Crkvi koju upravlja Papa kao nasljednik Petra. Redovništvo po Institutu *izuzetosti* raspoloživije je Papi. Papa može bez suglasnosti dijecezanskog biskupa redovničkim zajednicama udjeliti apostolska djela na cijelom svijetu. Papa može izuzeti, a ne mora. To znači da redovnička izuzetost nije više neki privilegij redovnika već se stavljaju Papi uvijek na raspolaganje da im, bez ingerencije dijecezanskih biskupa, može povjeravati gdje on hoće apostolska djela gdje to traže dobro ustanove i potrebe apostolata.

II. vat. sabor kaže:

"Kao učitelji savršenosti, neka se biskupi trude promicati svetost svojih prezbitera, redovnika i laika, i to prema zvanju svakoga od njih, imajući na pameti da su upravo oni dužni ljubavlju, poniznošću i jednostavnošću života davati primjer svetost" (CD 15; usp. kan. 387).

U teškim slučajevima, iako su biskupi Pastiri i redovnika u vlastitoj dijecezi, neka biskupi i redovnički poglavari pomažu redovnicima prema tome tko je u kojoj oblasti odnosno okolnosti više nadležan, tj. nekada trebaju redovnički poglavari prihvatiti odredbe biskupa, a nekada biskupi trebaju pomagati redovnicima da prihvate odredbe svojih poglavara i da im budu poslušni u onome što su se zavjetom poslušnosti obavezali. Biskupa redovnici trebaju poštivati i slušati u skladu s crkvenim propisima. On je nekada i njihov izvanjski poglavar, a svog poglavara moraju slušati i poštivati po zavjetima te vlastitim zakonima i propisima.

Savjetovanje

Kan. 678, § 3 o savjetovanju između redovničkih poglavara i dijecezanskog biskupa piše: "U uređivanju dijela redovničkog apostolata dijecezanski biskupi i redovnički poglavari trebaju se međusobno savjetovati." Tu je Zakonik preuzeo nauku II. vat. sabora *Christus Dominus*, br. 35, 5, koji upotrebljava termine "suradnja" (*cooperatio*) i usklađivanje (*coordinatio*). To

ostvaruje istinskim dijalogom.

Ta Saborska preporuka i Kodeksova odredba odgovara mentalitetu ljudi i žena našega vremena i zahtjevima socijalne psihologije. Danas ljudi žele da ih se pita, da se s njima dogovara, da se s njima postupa kao suplanetima, suodgovornima. Tu se radi o savjetovanju, dijalogu, usuglašavanju stavova i prijedloga radi efikasnijeg ostvarenja pastoralne strategije na razini dijeceze.

I biskupi i redovnički poglavari trebaju biti svjesni da je posebno u ovo naše vrijeme potreban dijalog gdje se različita mišljenja i vrednovanja trebaju također uz žrtvu koja donosi plod usklađivati. Naime, Crkveni zakoni, koliko god oni bili pravični i precizni, nisu u stanju predvidjeti dinamiku i raznolikost redovničkih karizmi. Stoga, svjesni svojih nesavršenosti, biskupi i redovnički poglavari u dijalogu trebaju polaziti od dostojanstva ljudske osobe, a ne od posjedovanja društvene vlasti odnosno tu treba poštenost i trepeljivost, iskrenost, čestitost i toliko potrebna strpljivost kako bi takozvano "savjetovanje" urodilo plodnošću redovničkog apostolata.

II. vat. sabor traži suradnju na svim razinama: na razini dijeceze, metropolije, Biskupske konferencije (usp. PC 23; kan. 708), a nastoji se i na razini kontinenta. Kanon 678, § 3, samo naglašava konkretnu suradnju, savjetovanje i dijalog samo na razini dijeceze jer je dužnost dijecezanskog biskupa promicanje apostolata u vlastitoj dijecezi (usp. kan. 394, §, 1). Tu su potrebne stalne strukture dogovaranja, savjetovanja i koordinacije.⁴

Dijalog uključuje prihvaćanje i davanje savjeta tj. izmjenično i recipiencijno uvažavanje redovničkog poglavara i savjeta dijecezanskog biskupa. Poslije savjetovanja odnosno dijaloga niti redovnički poglavar su-odlučuje ili su-propisuje zajedno s dijecezanskim biskupom, niti biskup to čini s redovničkim poglavarom. I jedan i drugi slobodno donose odluke i propise, razumije se, u granicama vlastite nadležnosti. Konkretno će postupiti kako to propisuju kanoni 681-682.

Iako su viši redovnički poglavari ti koji su sugovornici s dijecezanskim biskupom u usmjeravanju apostolskog djelovanja redovnika, ipak je redovnički poglavar dužan pridržavati se vlastitih propisa Ustanove jer su oni u dosta slučajeva vezani za mišljenje i odluke svojih vijeća savjeta i kapitula.

4. BRKAN, *Spasiteljsko poslanje redovništva*, str. 16. sl.

Kada je u pitanju način provedbe 678, § 3, treba imati uvijek u vidu spomenuti Dokument Svete Stolice: *Kriteriji o odnosima između biskupa i redovnika u Crkvi*, od 14. svibnja 1978. godine.

Kaznena vlast dijecezanskog biskupa

Odredbu iz Apostolskog pisma pape Pavla VI. "Pastorale munus", od 30. studenoga 1963, br. 39, o zabrani članu redovničke zajednice da boravi u nekoj dijecezi, preuzeo je i Zakonik te smjestio u poglavlje o apostolatu redovničkih ustanova.

Zakonik kanonskoga prava izričito propisuje:

"Dijecezanski biskup, kad to zahtijeva veoma važan razlog, može zabraniti članu redovničke ustanove boraviti u biskupiji, ako je njegov viši poglavar, pošto je upozoren, zanemario pobrinuti se za to, ali se stvar treba odmah podnijeti Svetoj Stolici" (kan. 679).

Kodeks udjeljuje dijecezanskom biskupu sredstvo kaznenog značenja *ab homine*, da može, a ne mora odstraniti redovnika sa svoga teritorija, ali uvjetno "si" ako redovnički viši poglavar ne poduzme mjere. Dijecezanski biskup može nekog redovnika odstraniti iz svoje dijeceze dok pastoralno djeluje tj. ako u apostolatu napravi teški delikt i ako je pod hitno "urgente gravissima causa", ali ne radi djelovanja redovnika unutar svoje redovničke ustanove, tj. onda kada delikt koji je počinio redovnik utječe na vanjski ambijent dijeceze. To biskup čini radi zajedničkog dobra da otkloni skandalozni delikt koji teško škodi crkvenoj zajednici u dušobrižništvu, vršenju javnog bogoštovlja ili u drugim apostolskim pothvatima. Tu se radi o kazni koja je predviđena u kanonima 1320, 1336 § 1, br. 1, 1337 § 1, 1364, § 1 i 1722.

Kodeks kaže "episcopus dioecesanus", a ne samo "episcopus" ili Ordinarius, tj. redovniku može zabraniti boravak u dijecezi samo dijecezanski biskup i to u vlastitoj dijecezi. To je kazna *ab homine ferendae sententiae*. Kazna je takve naravi da se ispašta za počinjeno zlodjelo. Tu nije riječ o oduzimanju jurisdikcije ili suspenziji a divinis i tome slično, već jednostavno o odalečivanju iz biskupije i zabrani boravka u biskupiji, čak se može zabraniti boravak redovnika u područnoj kući ili samostanu u dotičnoj dijecezi. Tu je govor o pojedinom redovniku "članu redovničke ustanove".

Ako bi biskup smatrao da su svi članovi neke redovničke kuće na njegovu području počinili kažnjivi delikt koji se odnosi na ovaj kanon, on ne

može jednim dekretom sve skupa odstranili iz dijeceze već treba svakome redovniku posebno dati dekret koji mu zabranjiva boravak na teritoriju dotične dijeceze, tako da svaki posebno ispašta za zlodjelo a ne cijela zajednica kao takva.

Kodeks kaže "urgente gravissima causa". To bi značilo ako slučaj nije urgentan da se ne bi mogla primijeniti kazna zabrane odnosno izгона. Tu bi biskup, prema vlastitom razboru, mogao propisati redovniku neku drugu kaznu odnosno kazneno sredstvo kojim bi se mogao okajati prekršaj počinjen ad extra u redovničkom apostolatu.

Nadalje Zakonik kaže "si eius Superior maior monitus prospicere ne dixerit". Biskup ne šalje kanonsku opomenu redovničkom poglavaru jer to on ne zaslužuje. To je u stvari *obavijest* u kojoj se rasvijetli počinjeni delikt ili svim mogućim detaljima: Ime i prezime dotičnog redovnika, učinjeni prekršaj i imputacija; određeno treba navesti materiju prekršaja da bi se mogao dotični redovnik sudski braniti, i to osobno ili posredstvom poglavara i branitelja. Biskup u obavijesti nadležnom redovničkom poglavaru treba navesti da će redovnika kazniti izgonom iz dijeceze ako slučaj ne riješi redovnički poglavar u okvirima redovničkog prava.

Obavijest uključuje poziv nadležnom redovničkom poglavaru da promisli neki način kako bi se redovnik popravio i ispravno apostolski djelovao unutar dotične dijeceze. Budući da se radi o hitnom slučaju, redovnički poglavar mora, što je moguće brže, stvar urediti.

Tek tada, kada redovnički starješina ne poduzme odgovarajuće mjere, dijecezanski biskup može intervenirati. Ako biskup izda dekret zabrane boravka ili izгона iz dijeceze redovnika, hitno treba *obavijestiti* Svetu Stolicu o slučaju. Dekret se mora izvršiti *in devolutivo*. Uvijek ostaje redovničko pravo žalbe ili utoka na višu hijerarhijsku vlast.

Suradnja među apostolskim djelatnicima

Kanon 680 zahtijeva: 1. suradnju u apostolatu na razini dijeceze; 2. suradnju između raznih redovničkih ustanova (PC 23); 3. suradnju redovnika s mirskim klerom (ES I, 28-29; CD 33-35); 4. Apostolat treba biti pod vodstvom dijecezanskog biskupa (kan. 394); 5. zahtijeva se zaštita naravi i vrhne Ustanove te raznih statuta, ugovora, klauzula i tome slično.

Redovnički se apostolat uklapa u opći pastoral Katoličke Crkve. Tako se redovnici uključuju u pastoralno djelovanje na općem, krajevnom, dijecezanskom i župskom planu te djeluju zajedno s ostalim pastoralnim radnicima na izgradnju Crkve Božje. Stoga su pozvani zajedno sa svima "sub moderamine Episcopi dioecesani" programirati, koordinirati pastoralni rad, voditi uvijek računa o konkretnim potrebama, uvijek, razumije se, pod vodstvom dijecezanskog biskupa. U apostolatu svi djelatnici trebaju ujediniti pamet, srca i djela pod vodstvom Pape i biskupa (usp. LG 28).⁵

Suradnju između hijerarhije i redovništva kod Hrvata propisuju također razni Statuti redovničkih Vijeća i Komisija naše Crkve koji su donešeni prije stupanja na snagu važećeg Crkvenog Zakonika.⁶ Tako u *Statutima vijeća viših redovničkih poglavara* od 28. lipnja 1973. u čl. 2, f, izričito stoji kao dužnost redovništva preko viših redovničkih poglavara: "suradivati s crkvenom hijerarhijom, osobito s Biskupskom konferencijom da se postigne složno sudjelovanje u raznim djelatnostima apostolata." *Statuti unije viših redovničkih poglavara* od 13. travnja 1973. čl. 2. d, govore kako se treba: "podupirati usklađivanje u apostolatu ženskih redovničkih instituta s Episkopatom, dijecezanskim klerom i redovnicima." Što se tiče *Statuta mješovite komisije Biskupske konferencije i vijeća viših redovničkih poglavara i poglavara* od 20. studenoga 1972. oni naglašavaju u čl. 3. b, kao svrhu komisije "usklađivanje sveukupnog apostolskog djelovanja, kako u domovini, tako i u inozemstvu među našim iseljenicima." Dakle, sva tri navedena Statuta naglašavaju suradnju na najvišoj razini u našoj Crkvi između redovnika i hijerarhije u apostolskom djelovanju. Navedene odredbe treba provoditi u djelo sa svrhom da nam zajednički rad i apostolski pothvati sve više odišu zajedništvom.

Tu treba imati *ljubav* na kojoj se temelji sloga, koja treba vladati među svima koji rade u apostolatu (CD 35); *jedinstvo* treba vladati među raznim ustanovama posvećena života jer zavjetuju iste zavjete i posvećuju se istom poslanju Crkve - apostolatu; jedinstvo treba vladati unutar biskupijske obitelji te između svih redovnika i redovnica; jedinstvo treba vladati između redovničkog i mirskog klera jer jedni i drugi zajednički sačinjavaju *jedan* prez-

5. Usp. *Ibid.*, 16-20.

literij kome predsjedja isti biskup (CD 34). Stoga, od životne je važnosti za jednu dijecezu suradnja među svim pastoralnim djelatnicima.

U redovničkom apostolatu treba zaštititi redovničku karizmu. Kodeks upotrebljava izraz "legibus foundationis" što se prema pravniku Domingo Javier Andres (cit. dj. str. 443) ne odnosi na osnovno zakonodavstvo redovničke zajednice (Regula ili Konstitucije) već: 1. radi se o vlastitim statutima mogućih tijela suradnje ili redovnika ili svjetovnih klerika ili jednih i drugih koji su zakonito prihvaćeni i odobreni; 2. statuti istih vlastitih djela redovnika ili laika ili mirskog klera koji se trebaju uskladiti (npr. udruženja); 3. klauzule u pisanim ugovorima koje propisuju kanoni 681 i 682; 4. kompetencija i djelovanje institucionaliziranih i odgovarajućih služba koje može vršiti redovnik.⁷ To treba zaštititi ili obostrano mijenjati.

Dakle, dok se zahtijeva suradnja svih u apostolatu na razini dijeceze, zaštićuje se redovnička karizma i razni ugovori, statuti i tako dalje, koji su funkcionirani. I dijecezanski biskup i nadležni redovnički poglavari toga trebaju biti svjesni.

Povjerene djelatnosti i pismeni ugovori

Kanon 681, §§ 1-2, uređuje disciplinu o djelatnostima koje dijecezanski biskup povjerava redovničkim ustanovama i o pismenim (pisanim) ugovorima između redovničkih ustanova i dijecezanskog biskupa, tj. o načinu povjeravanja pastoralnih djelatnosti redovničkim ustanovama. Taj se kanon nadahnio na Motu propriu pape Pavla VI, *Ecclesiae Sanctae* I, 29-30. Povjerene djelatnosti nisu redovničke već dijecezanske s time da su povjerene redovnicima prema propisima prava. O vlastitim redovničkim djelatnostima govori se u kan. 611 br. 2. Djelatnosti koje su vlastite redovničkoj ustanovi također se vrše u ime i po mandatu Crkve (kan. 675, § 3).

Tu treba točno razlikovati djelatnosti jedne redovničke zajednice odnosno redovničke ustanove koje je preuzela u osnivanju neke redovničke kuće (kan. 611, br. 2) od posebnih djelatnosti koje je povjerio redovničkoj ustanovi dijecezanski biskup.

6. Usp. *Crkva redovnicima*. Dokumenti o redovništvu (od koncila do danas) priredio: Hadrijan Borak, Zagreb 1974, str. 284-287; 291-300.

7. Usp. ANDRES, *Il Diritto dei religiosi*, str. 443.

Kan. 681, § 1 kaže: "Djela koja dijecezanski biskup povjeri redovnicima podložna su vlasti i vodstvu istog biskupa, ne dirajući pravo redovničkih poglavara prema odredbi kan. 678, §§ 2-3." Na temelju toga kanona dijecezanski biskup ima posebnu vlast intervencije i vodstva nad povjerenim djelatnostima, razumije se, držeći se uvijek propisa iz paragrafa 2. istog kanona.

Biskupova vlast izvire iz njegove pastoralne službe u vlastitoj dijecezi. On nad povjerenim djelatnostima treba *bdjeti, vizitirati* i u potrebi *interventirati*. Razumije se da, redovnici, dok vrše djelatnosti koje im je povjerio dijecezanski biskup ostaju uvijek pod vlašću redovničkog poglavara držeći se kao redovnici discipline vlastite ustanove, a biskup treba biti u dijalogu s redovničkim poglavarima čiji članovi vrše povjerene djelatnosti u dotičnoj dijecezi. U svojim apostolskim djelatnostima *ad extra* ili povjerenim sa strane biskupa redovnici trebaju opsluživati sve ono što treba opsluživati u dotičnoj materiji, a odnosi se na službu i povjereno djelo.

Prema propisu kanona 681, § 2 za djelatnosti koje dijecezanski biskup povjerava redovničkim ustanovama treba sklopiti *pismeni ugovor između dijecezanskog biskupa i nadležnog višega redovničkog poglavara* (usp. ES I, 30, § 1; kan. 520, § 1). Iako su tvorci ugovora dijecezanski biskup i viši redovnički poglavar, ipak u dosta slučajeva trebalo bi konzultirati i onoga tko će dotičnu djelatnost obavljati tj. člana ili članove određene redovničke zajednice. Kompetentni poglavar je uvijek viši redovnički poglavar, a ne nijedan ni poglavar. Mjesni redovnički poglavar (gvardijan, prior, nadstojnica, stariješica itd.) može biti također taj koji sklapa ugovor ali u tom slučaju uvijek treba imati dozvolu, kao delegat, vlastitoga višeg poglavara te se uvijek treba držati ovlasti koje su dane u delegaciji. U slučaju prekida sklopljenoga pismenog ugovora nema utoka na građanske vlasti, već na više crkvene hijerarhijske odnosno redovničke vlasti.

To je bilateralni ugovor kojega se obje strane trebaju u tačine držati. Može se u ugovoru postaviti i klauzula, ali uvijek u granicama Crkvenog zakonodavstva odnosno crkvenih propisa.

Kodeks u kanonu 681, § 2 kaže da u pismenom ugovoru treba točno opisati djelatnosti, članove (kvalitete članova) koji će povjerenu djelatnost izvršiti i stvari ekonomske naravi (usp. kan. 523).

1. *Djelatnosti*. Za djelatnosti treba naznačiti: ustanovu, mjesto, vrijeme, djelokrug djelatnosti, potrebna svojstva (titul, dob, praksa...);

2. *Članovi koji će dotičnu djelatnost vršiti.* Za članove treba navesti: imena, svojstva, radno vrijeme, dane, tjedne, godine. Da li su premjestivi ili ne, na koji način premjestivi itd...

3. *Potanko opisati stvari ekonomske naravi,* što uključuje: primanja, materijalna zaštita odnosno osiguranje, kome pripada i koliko, pravo vizitacije i tome slično...

U sva tri gore navedena slučaja treba se držati svih pravnih formalnosti koje crkveni pismeni ugovor zahtijeva. Ovdje, u ovom prikazu o apostolatu redovničkih ustanova naprosto je nemoguće opisati sadržaj ugovora jer je svaki ugovor za sebe posebno poglavlje. Kako bilo da bilo, za napraviti dobar pismeni ugovor između dijecezanskog biskupa i višega redovničkog poglavara treba dosta konzultacija, dogovaranja, razboritosti i ljubavi prema Crkvi Božjoj. Na kraju kada je ugovor potpisan, treba ga se pridržavati obostrano jer je to uvijek obostrani ugovor. Ako se postave uvjeti u ugovoru, treba ih se pridržavati obostrano, jer su oni sastavni dio ugovora. Ovdje spada posebno problematika povjeravanja župe redovničkoj zajednici.⁸ Ta problematika zaslužuje detaljniju obradu što ovdje ne činimo.

Postavljanje i uklanjanje sa službe

Kanon 682, §§1-2, donosi propise o trima stvarima: a) Na crkvenu povjerenu službu redovnicima, redovnika imenuje dijecezanski biskup; b) redovnika *predlaže* ili barem daje *pristanak* njegov nadležni redovnički poglavar; c) za premještanje sa službe jednako su nadležni njegov poglavar i dijecezanski biskup, jer je redovnik premjestiv *ad nutum utriusque*.

Podjela i proviđanje crkvene službe vrši se prema kanonima 146-196 i u održavanje propisa kan. 682, § 1 i kan. 523. Kanon 146 predviđa dva načina proviđanja crkvene službe: 1. *postavljanje* sa strane biskupa kojem predlaže predlaganje redovnika sa strane njegova poglavara na službu u biskupiji (kan. 158-163); i 2. *imenovanje* s prethodnom suglasnošću redovničkog poglavara. Kada se radi o povjeravanju župske službe redovničkom svećeniku, onda se treba držati kanon 523.

U slučaju predlaganja kada se predlaže više redovnika za jednu službu u biskupiji, onda slobodno biskup između predloženih postavlja ili imenuje onoga za koga drži da je pogodniji.

Kada govorimo o crkvenim službama onda, mislimo na službu o kojoj govori kanon 145: "Crkvena je služba svaka zadaća trajno ustanovljena bilo božanskom bilo Crkvenom uredbom, koja se vrši u duhovnu svrhu". Dakle, crkvena služba uključuje: 1. mnoštvo funkcija koje sadrže dužnosti i prava; 2. stalno zaduženje; 3. ustanovljena božanskom ili crkvenom uredbom; 4. duhovna svrha. Na crkvenu službu može se postaviti redovnika klerika ili laika već prema tome na kakvu se službu postavlja. Npr. za župnika, kapelana i rektora crkve može se postaviti samo redovnika prezbitera.

Dužnosti se i prava određuju: samim pravom (*ipso iure*) kojim se služba uspostavlja ili odredbom (*decreto*) nadležne vlasti kojom se ona uspostavlja. U definiciji crkvene službe ne dolazi po novom pravu beneficij odnosno nadarbina kako je to bio slučaj u Zakoniku iz 1917. godine (usp. kan. 146 CIC 1917). Ovdje je govor samo o službi u dijecezi koja se povjerava redovničkim osobama. Stoga je razumljivo da redovnika na povjerenu službu imenuje samo dijecezanski biskup. Na Crkvenu službu uvijek se postavlja, prema sudu nadležnih crkvenih poglavara tko, je prikladan promotrivši predloženoga s više gledišta.

"Sa službe se netko uklanja bilo zakonito izdanom odlukom mjerodavne vlasti, uz poštovanje prava koja su možda ugovorom stečena, bilo po pravu prema odredbi kan 194" (kan 192). Držeći se te opće crkvene odredbe, redovnika se uklanja sa službe na više načina: 1. Redovnika uklanja sa službe biskup ili njegov nadležni poglavar odnosno redovnikov viši poglavar u hijerarhiji; 2. Redovnika se uklanja prema propisima općeg i posebnog prava (čak tu može doći u obzir i pismeni ugovor u kojem je možda nešto o toj stvari posebno predviđeno ili uvjetovano). Dakle, redovnik je s crkvene službe o kojoj je ovdje riječ premjestiv *ad nutum utriusque*, prema propisima prava.

Kanon 682, § 2 upotrebljava dva puta izraz "monito" što bi značilo da biskup i redovnički poglavar prije premještaja redovnika s bilo koje službe ili uklanjanja s određene povjerene crkvene službe, jedan drugoga trebaju upozoriti o namjeri uklanjanja. Po sebi, prije upozorenja, ne bi išlo ukloniti nikada redovnika s povjerene mu službe. Redovnik ovisi o volji biskupa i o volji nadležnog redovničkog poglavara, stoga nije potreban pristanak drugoga, tj. onoga koga se upozorava o namjeri uklanjanja sa službe.

Propis kanona 682, § 2 ne kaže ništa o utoku redovnika na višu hijerarhijsku vlast, već samo kaže da nije potreban pristanak drugoga. Crkvenom

pravo predviđa pravo svakoga na utok (kan. 1732-1739), stoga bi se ovdje mogli primijeniti propisi o hijerarhijskom utoku, tj. utoku na višu instancu. U ovom slučaju mogao bi se vršiti utok: biskup protiv redovničkog poglavara, redovnički poglavar protiv biskupa, redovnik protiv obojice, redovnik i biskup protiv redovničkog poglavara, redovnik i njegov poglavar protiv biskupa. U tim slučajevima hijerarhijski poglavar: može potvrditi dekret ukidanja, proglasiti ga ništavnim, raskinuti ga, opozvati, ispraviti, ukinuti ili ukloniti djelomično.

Biskupova vizita i redovnici

Uz redovničke poglavare, redovnike, u slučajevima predviđenim kanonskim pravom, može vizitirati i dijecezanski biskup ili njegov delegat. Tu treba postupiti prema kanonu 683 §§ 1-2. Izvor kanona 683 treba tražiti u *Aeternae Sanctae* I, 38-39; *Kriteriji...* br. 36-43. Kanon 512 CIC 1917, koji je uređivao bivšu crkvenu disciplinu u pogledu biskupove vizitacije razlikovao je izuzete od neizuzetih redovničkih ustanova. Ovdje je materija o biskupovoj vizitaciji potpuno preuređena i postavljena u poglavlje o apostolatu redovničkih ustanova.

Redovnicima Crkva udjeljuje *autonomiju* (kan. 586, § 2), te nalaže i kaže da je dužnost mjesnih ordinarija da tu autonomiju čuvaju i štite (usp. *Kriteriji*, 13). Kanon 628. govori o vizitaciji redovničkih poglavara te u paragrafu drugom određuje: "Pravo je i dužnost dijecezanskog biskupa pohoditi što se tiče redovničke stege: 1. Samosvojne samostane, o kojima se govori u kan 615. 2. Pojedine kuće ustanove dijecezanskog prava, koje su u njegovu području."

U kanonu 397, § 2, određeno je: "Biskup može pohoditi članove redovničkih ustanova papinskog prava i njihove kuće samo u slučajevima koji su izričito predviđeni pravom."

Taj opći propis konkretiziran je u kanonu 683 riječima:

"Dijecezanski biskup, za vrijeme pastoralnog pohoda i kad bude potrebno, može pohoditi, bilo sam bilo preko drugoga, crkve i kapele u koje vjernici redovito dolaze, škole i druga vjerska ili dobrotvorna bilo duhovna bilo vremenita djela povjerena redovnicima; ali ne škole koje su otvorene samo za vlastite učenike ustanove."

Pastoralna vizitacija ili pastoralni pohod jest veoma važna pravna ustanova koja ide za tim da se spriječe možebitne nepravilnosti u životu i djelovanju redovničkih ustanova i redovnika kao članova tih ustanova, te da dadu ispravne smjernice za višestruko redovničko i apostolsko djelovanje.

Ta vizitacija koju biskup vrši redovnicima izvanjskog je značaja. Ona se prvenstveno odnosi na vanjsko djelovanje redovnika - pastoralno djelovanje. U nutarnji život redovničkih ustanova biskup se može miješati samo prema propisima prava, poštujući uvijek izuzetost i autonomiju redovničkih ustanova.

Kodeks kaže: "Episcopus dioecesanus visitare potest", tj. prema kanonu 683, § 1, biskupi *mogu* vizitirati redovnike u slučajevima predviđenim pravom a *ne moraju* tj. Kodeks ih na to ne obliigira. Predmjeva se da osobe i svete stvari i mjesta nemaju uvijek potrebu da ih se vizitira. Da je to obaveza, onda ne bi stalo "visitare potest", već *jus et officium* ili *tenetur* kako stoji u kanonu 396, § 1, kada je govor o pastoralnoj viziti dijeceze. Taj kanon ne govori o običnim posjetima, već je govor o kanonskoj vizitaciji koju može obaviti biskup sam ili preko nekoga drugog "sive per se sive per alium".

Biskup vrši tu vizitaciju ili za vrijeme pastoralne vizitacije dijeceze ili kada je to potrebno. Ta formulacija "etiam in casu necessitatis" tako je razumljiva da se ne zna tko je kompetentan prosuditi da li je vizitacija potrebna: biskup ili redovnički poglavar ili redovnici ili netko drugi. Svakako, biskup mora biti uvjeren u potrebu vizitacije kada je izvanredni slučaj tj. kada ne vizitira dijecezu već samo vizitira djelovanje redovničke ustanove predviđeno kanonom 683.

Objekt vizitacije je ono trostruko djelovanje (mjesto, osobe i način): *dušobrižništvo, javno obavljanje bogoštovlja i drugih djela apostola* o kojima se donose odredbe u kanonu 678 § 1.

Crkve i javne bogomolje se smatraju prema tome da li su određene za javnost, a ne prema tome koliko vjernika u nje zalazi. Ne znači ako u nekoj redovničkoj crkvi ili bogomolju dolaze vjernici da je to već objekt biskupove vizitacije. Tu se treba odvijati redovničko djelovanje koje spominje kanon 678 § 1.

Biskup može vizitirati i redovničku crkvu i u njoj sve ono što služi župskom pastoralu ili je za taj pastoral namijenjeno. U nikakvom slučaju biskup nema pravo prema ovom kanonu vizitirati škole koje su otvorene isključivo za vlastite učenike redovničke ustanove (Sjemeništa, novicijati, bo-

(posloviye). Ako se u redovničkim školama nalaze učenici koji pripadaju biskupiji onda njih biskup ne samo da može nego mora vizitirati, ali ne školu kao takvu već vlastite studente.

Predmet su biskupove vizitacije samo one škole koje je biskup povjerio redovnicima, kao i sve ono što je biskup povjerio redovničkim ustanovama prema propisima prava odnosno pismenim ugovorima. Predmet su biskupove vizitacije, pa makar ih redovnici držali: koledži, bolnice, dječiji vrtići, domovi za starce i nemoćne i sve drugo što dolazi pod pojam redovničkih djela (opera religiosa) koja su im povjerena sa strane biskupa.

U samoj vizitaciji biskup se drži *servatis servandis* onoga što kanon 628 propisuje redovničkim starješinama. U kanonu 683 nabrojani su samo neki slučajevi kada biskup može vizitirati redovnike, a druge slučajeve donosi Kodeks na drugim mjestima, kao npr. kan. 806, § 1, kada su u pitanju katoličke škole itd.

Otklanjanje možebitnih zloupotreba

Paragraf drugi iz kanona 683, preuzet je iz *Ecclesiae Sanctae* I, 38, koji kaže da ako bi biskup možda zapazio zloupotrebe, a redovnički poglavar bio uzaludno upozoren, on može svojom vlašću sam poduzeti što je potrebno kako bi se zloupotrebe otklonile. Ti abuzusi, odnosno zloupotrebe, trebaju biti na sektoru koji je podložen biskupovoj vizitaciji: bogoštovlje, crkvena nauka, način apostolskog djelovanja, moralni život pastoralnih djelatnika, itd. Abuzuse mora netko spriječiti da ne postanu uzusi.

Kanon 683, § 2 daje pravo samo biskupu, a ne njegovom delegatu da nadzire, vizitira i kazni možebitne počinitelje prekršaja.

Biskup treba: 1. Navrijeme upozoriti nadležnog redovničkog poglavara; 2. Biskup u tom upozorenju treba navesti da će on osobno intervenirati ako to ne učini redovnički poglavar; 3. Ako redovnički poglavar ništa ne poduzme, onda sam biskup može postupiti u skladu s kanonskim propisima u tom predmetu. Nakon biskupovog dekreta redovnički poglavar ili dotični redovnik moraju izvršiti taj dekret imajući u vidu kan. 682, § 2.

Stoga, potrebno je da redovnički poglavar zajedno s biskupom prouči slučaj te zajedno zauzmu stav. U slučaju da redovnički poglavar bude nemoćan riješiti slučaj ili ga uopće ne rješava na zadovoljavajući način, bi-

skup može u datim okolnostima primijeniti i kanon 679, u skladu s kanonom 1320 koji propisuje: "Mjesni ordinarij može kazniti redovnike u svemu onome u čemu su mu podložni".

Umjesto zaključka

Redovništvo u bilo kojoj od Crkve priznatoj formi živjelo u sebi je apostolsko. Crkva da sačuva svakoj redovničkoj ustanovi njenu karizmu i cilj povjerava različitim redovničkim Ustanovama različita djela apostolata. Pazeći da se ne bi naškodilo karizmi pojedine ustanove, Crkva u kanonima 673-683, svojim propisima uokviruje apostolsko djelovanje redovnika odnosno ne dozvoljava da svi rade sve. Crkva poziva u ovo naše vrijeme muževe i žene posebno one koji su se posvetili Bogu u redovničkom staležu da žive na apostolski način. U tom apostolatu ili apostolskom poslanju redovnici su ovisni o biskupu koji su pastiri crkava. Ta ovisnost predviđena je kanonskim pravom posebno u poglavlju o apostolatu redovničkih ustanova što smo u ovom članku pokušali obraditi. Tih se propisa trebaju pridržavati svi zainteresirani poštivajući uvijek kanonske stanje svakog uda Božjeg Naroda ne dirajući se nikada u njegovo katoličko-ljudsko dostojanstvo već ga promicati u Kristu Isusu.

8. Župa može biti povjerena redovničkoj ustanovi in perpetuum ili ad certum praefinitum tempus. Bilo da se predaje redovnicima zauvijek ili za neko određeno vrijeme treba između dijezanskog biskupa i nadležnog redovničkog poglavara uvijek sklopiti pismeni ugovor gdje to biti predviđeno sve ono o čemu govori kanon 682 § 2. Imenovanje župnika kao i drugih djelatnika iz redovničkih ustanova vrši se prema propisima o župskom pravu i kanonu 682. Djelovanje župnika redovnika servandis servatis odvija se po kanonima 515-552 i prema propisima o apostolatu redovnika (kan. 673-683).